

अग्रिमसेबर्तो  
सार्वभौमिकाः पेटिकाः  
प्राप्त्यन्ति उद्यानपालकाः  
- मुख्यमन्त्री  
सुखविन्दरसिंहसुक्खुः



पर्यटननगर्या मनाल्यां  
मॉलरोडे महिलानाटी  
नृत्येन सह पर्यटकाः अपि  
नृत्यं कृतवन्तः



श्रीरामायणकथा,  
लङ्काकाण्डम्!  
(त्रिपञ्चाशत्तमः सर्गः)  
ब्रह्मास्त्रेण रावणवधः



## प्रासङ्गिकवार्ता

रक्षामन्त्री द्वयोः  
व्यापारिकजलपोतयोः  
उपरि ड्रोन्-आक्रमणकारिणां  
विरुद्धं कठोरकार्यप्रक्रियां  
कर्तुम् आश्वासितवान्



रक्षामन्त्री राजनाथसिंहः द्वयोः  
व्यापारिकजलपोतयोः उपरि ड्रोन्-  
आक्रमणं कृतवतां विरुद्धं  
कठोरप्रशासनिककार्यप्रक्रियायाः आश्वासनं  
दत्तवान् । तेनोक्तं यत् केम् प्लूटो, साई  
बाबा इति व्यापारिकजलपोतयोः उपरि  
आक्रमणं कृतवतां विरुद्धं अतीव शीघ्रमेव  
कार्यप्रक्रिया भविष्यति। श्री  
राजनाथसिंहः मुम्बईनगरे INS इम्फालस्य  
शुभारम्भस्य अवसरे आयोजितां सभां  
सम्बोधयन् आसीत्। सः अवदत् यत् एमवी  
केम् प्लूटो इत्यादिषु जलपोतयोः  
आक्रमणानि सर्वकारेण गम्भीरतापूर्वकं  
गृहीतानि, नौसेनायाः अस्मिन् सन्दर्भे  
सतर्कता वर्धिता। रक्षामन्त्री उक्तवान् यत्  
भारतस्य वर्धमाना आर्थिक-रणनीतिक-  
शक्तिः केचन जनान् ईर्ष्यालुः, द्वेषिणः च  
करोति। श्री राजनाथसिंहः अवदत् यत्  
INS इम्फाल् भारतस्य वर्धमानस्य  
समुद्रीयशक्तेः प्रतीकम् अस्ति यत् अधिकं  
वर्धयिष्यति। एतेन भारत-प्रशांतक्षेत्रे  
जलमेव यस्य बलमेव तस्य सिद्धान्तस्य  
अधिकं प्रचारः भविष्यति।  
व्यापारिकजलपोतानाम् उपरि गतदिनेषु  
कृतानां आक्रमणानां विषये चिन्ताम्  
अभिव्यक्तयन् नौसेनाप्रमुखः आर हरिकुमारः  
अवदत् यत् प्रथमवारं ब्रह्मोस् सफलतया  
प्रक्षेपणं कृत्वा प्रथमं युद्धपोतं INS इम्फाल्  
इति पूर्वोत्तरस्य नगरस्य नामकरणं कृतं  
प्रथमं युद्धपोतम् अस्ति। यत् राष्ट्रपतिना  
२०१९ तमस्य वर्षस्य एप्रिल-मासस्य १६  
दिनाङ्के अनुमोदितम्।

प्रधानमन्त्री :- अर्थशास्त्रे, विज्ञाने, शोधकार्ये, क्रीडायां,  
नीत्यां च प्रत्येक-क्षेत्रेषु भारतं नवोपलब्धिषुः प्रायासरम्

प्रधानमन्त्री नरेन्द्र मोदी नव दिल्लीयां,  
स्थितस्य भारतमण्डपम् इत्यत्र वीरबालदिवसेति  
कार्यक्रमे भागं भजितवान्। वीर-बाल-दिवसः  
श्री गुरु गोविन्द सिंहस्य पुत्रयोः साहिबजादा,  
बाबा जोरावर सिंहस्य, बाबा फतेह सिंहस्य च  
हुतात्मनोः प्रतीकः अस्ति। अस्मिन् अवसरे  
प्रवदता प्रधानमन्त्रिणा उक्तं यत्  
वीरबालदिवसः भारतस्य रक्षायै सुरक्षायै च  
किमपि कर्तुं दृढसंकल्पस्य प्रतीकः वर्तते।  
श्रीमोदिना उक्तं यत् दिनमिदम् अस्मान्  
स्मारयति यत् शौर्यस्य आयुः न भवति।  
प्रधानमन्त्रिणा उक्तं यत् श्री गुरुगोविन्दसिंहं  
समेत्य तेषां पुत्राणां साहसादर्शाः च भारतीयानां  
हृदये-प्रेरणा-ऊर्जायाः च संचारं कुर्वन्ति।  
श्रीमोदिना उक्तं यत् वीरबालदिवसः तेषां  
नायकानां तेषां मातृणां शौर्यम् प्रति राष्ट्रस्य  
श्रद्धाञ्जलिः अस्ति।



श्रीमोदिना प्रेदिरितं यत् वीरबालदिवसं समेत्य  
देशस्य स्वन्त्रतायाः अमृत-काले एकस्य  
नूतन-अध्यायस्य आरम्भमपि जातम् ।  
प्रधानमन्त्रिणा उक्तं यत् भारतस्य विकासाय  
जनाः जीवेयुः । भारतस्य युवानः शक्तेः केन्द्रं  
सन्ति अपि च आगामिषु पञ्चविंशतिः वर्षेषु  
यूनां कृते नूतनाः अवसराः आगमिष्यन्ति।  
श्रीमोदिना उक्तं यत् अर्थशास्त्रे, विज्ञाने,  
शोधकार्ये, क्रीडायां, नीत्यां च प्रत्येक-क्षेत्रेषु  
भारतं नवोपलब्धिषुः प्रायासरतः वर्तते।

डॉ. जितेन्द्र सिंहः  
सार्धद्विशत-विद्यालयीय-  
छात्राणां प्रतिनिधिभिः  
सह मेलनम् कृतवान्



विज्ञान-प्रविधि-मन्त्री डॉ. जितेन्द्र सिंहः  
सार्धद्विशत-विद्यालयीय-छात्राणां  
प्रतिनिधिभिः सह मेलनम् कृतवान्। एते  
छात्राः जम्मू-कश्मीरस्य सर्वैः जनपदै  
सम्बद्धाः सन्ति। एते सम्प्रति दिल्ली-  
यात्रायां सन्ति। केन्द्र-प्रशासनस्य यूथ-  
एक्सचेञ्ज-प्रोग्राम त्रयोविंशत्युत्तर • द्विसहस्र-  
इत्याख्ये - "वतन को जानो" इत्यस्मिन्  
सन्दर्भे जयपुरस्य, अजमेरस्य नव-  
दिल्ल्याश्च यात्रायाम् सन्ति। डॉ. जितेन्द्र  
सिंहेन प्रोक्तं यत् भारताय एषः समयः  
उत्तमेषु अन्यतमः अस्ति। जम्मू-कश्मीरस्य  
कृते नवीनः प्रारम्भः इति डॉ. जितेन्द्र सिंहेन  
प्रोक्तं यत् प्रधानमन्त्रिणः नरेन्द्र-मोदिनः  
नेतृत्वे जम्मू-कश्मीरस्य सुरम्ये क्षेत्रे  
उल्लेखनीयं परिवर्तनम् अभवत्।

वित्तमन्त्री निर्मला सीतारमणः जलोप्लावनस्य स्थितिम्  
अवगन्तु तमिलनाडोः तूतिकोरिनजनपदं प्राप्तवती

तमिलनाडुराज्ये गतसप्ताहे प्रचण्डवृष्ट्या  
विशालजलप्रलयस्य अनन्तरं केन्द्रीयवित्तमन्त्री  
निर्मलासीतारमणः सोमवासरे  
तुतिकोरिनमण्डलस्य भ्रमणं कृतवती।  
कलेक्टरेट् इत्यत्र सः मण्डलप्रशासनेन सह  
जलप्रलयस्य, उद्धारस्य, विश्रान्तेः च कार्याणां  
समीक्षां कृतवती । समीक्षासभायां  
सूचनाप्रसारणराज्यमन्त्री डॉ. एल. मुरुगनः,  
राज्यमन्त्री थाङ्गम थेन्नारासुः, डीएमके-सांसदः  
कनिमोड्डी च अपि उपस्थिताः आसन् ।  
तदनन्तरं श्रीमती सीतारमणः  
जलप्रलयजनितरोगाणां निवारणाय स्थापिते  
विशेषचिकित्साशिबिरस्य निरीक्षणं कृतवती।  
वित्तमन्त्री जिलाप्रशासनेन कृतस्य  
जलोप्लावनशान्तिकार्यस्य अपि समीक्षां



कृतवती। सीतारमणमहोदया कोरम्पल्लम-  
तडागस्य अपि दर्शनं कृतवती यत्र बृहत्तमः  
भङ्गः अभवत् । अस्य कारणात् तुतिकोरिन्-  
तिरुनेल्वेली-नगरस्य मार्गः क्षतिग्रस्तः अभवत्

मुम्बई-चार्टरविमानः - फ्रान्सदेशे स्थगितम्

एयरबस् ए ३४० इति निजविमानम् मुम्बईनगरं प्राप्तम्

महाराष्ट्र मानवव्यापारस्याशङ्कया कारणात् फ्रान्सदेशे स्थगितम् एयरबस् ए ३४० इति  
निजविमानम् गतप्रातः मुम्बईनगरं प्राप्तम्। फ्रांसदेशस्य राजधान्याः पेरिस्-नगरस्य समीपे  
वट्टी-विमानस्थानकात् स्थानीयसमये अपराह्णे प्रायः २:३० वादने विमानं उड्डियत इति  
छत्रपतिशिवाजीमहाराज-अन्ताराष्ट्रविमानस्थानकस्य अधिकारिणः सूचितवन्तः।  
आप्रवासनविभागस्य अधिकारिभिः अपि च केन्द्रीयान्वेषणविभागेन (सीबीआई) इत्यनेन कृतेन  
कठोरपरीक्षणानन्तरं पञ्च होरानन्तरं च मुम्बईनगरस्य छत्रपतिशिवाजीमहाराज-  
अन्ताराष्ट्रविमानस्थानकात् षट्सप्ततिअधिकद्विशतं यात्रिणः बहिर्गमनस्य अनुमतिः  
प्राप्तवन्तः विमानं फ्रान्सदेशे कतिपयान् दिनानि यावत् अवरुद्धम् आसीत् । द्वौ नाबालिगौ  
सहितौ पञ्चविंशतिः जनाः देशे शरणं प्राप्य फ्रान्सदेशे एव स्थितवन्तः। फ्रान्सदेशे  
भारतीयदूतावासेन एतां सूचनां सामाजिकान्तर्जालसंदेशे प्रदत्तम् यदा विमानं फ्रांसदेशस्य  
विमानस्थानकात् मुम्बईनगरं प्रति प्रस्थितवान्। अस्य विषयस्य शीघ्रं निस्तारणार्थं फ्रांस-  
सर्वकाराय, वट्टी-विमानस्थानकाय च धन्यवादं दत्तम्।

राष्ट्रियमुष्टामुष्टीप्रतियोगिता  
हरियाणायाः मनीषामान  
इत्यनया मिजोरम राज्यस्य  
टी. सी. लालरेमुरूतीं  
पञ्च-शून्यांकैः पराजिता

नोएडायां-राष्ट्रिय-महिला-मुष्टामुष्टी-  
प्रतियोगितायाः प्रागुपान्त्य-द्वन्द्वे  
हरियाणायाः मनीषामान इत्यनया मिजोरम  
राज्यस्य टी. सी. लालरेमुरूतीं पञ्च-शून्यं  
अंकैः पराजितत्वा उपान्त्यचक्रे प्रवेशं  
कृतवती । उपान्त्य चक्रीय द्वन्द्वे मनीषा  
पञ्जाबस्य सिमरनजीत कौरं सम्मुखि  
करिष्यति। एकस्मिन् अन्ये प्राग-  
उपान्त्यचक्रीय द्वन्द्वे षष्ठी-किलोग्राम भारवर्गे  
सेनायाः जैस्मिन् लम्बोरिया इत्यनया  
महाराष्ट्रस्य पूनमकैठवासं पराजितम्।  
उपान्त्यचक्रे जैस्मीनस्य द्वन्द्वं हिमाचल  
प्रदेशस्य मेनकादेव्याः सह भविष्यति।  
मेनका इत्यनया प्राग-उपान्त्यचक्रे  
तमिलनाडोः पी. एस. गिरजां चत्वारि एकं  
अंकैः पराजितमासीत्।

सुभाषितम्

अग्रतः संस्कृतं मेऽस्तु  
पुरतो मेऽस्तु संस्कृतम् ।  
संस्कृतं हृदये मेऽस्तु  
विश्वमध्येऽस्तु संस्कृतम् ॥

भावार्थ - भावार्थ- सामने संस्कृत हो और मेरे  
सामने संस्कृत हो। मेरे हृदय में संस्कृत हो और  
ब्रह्मांड के बीच में संस्कृत हो।

कार्यालयः

हिमसंस्कृतम् प्रकाशनम्

जसवां कोटला तहसीलपरिसरस्य सम्मुखे  
कस्बा कोटला, जिला कांगड़ा हि.प्र.

पत्रव्यवहारसङ्केतः - १७७१११

## अग्रिमसेबतौ सार्वभौमिकाः पेटिकाः प्राप्स्यन्ति उद्यानपालकाः - मुख्यमन्त्री सुखविन्दरसिंहसुक्खुः

हिमसंस्कृतवार्ता:- कार्यालयीयः प्रतिनिधिः।

मुख्यमन्त्री सुखविन्दरसिंहसुक्खुः अवदत् यत् अग्रिमसेबतौ उद्यानपालकाः सार्वभौमिकां पेटिकां प्राप्स्यन्ति। सः मंगलवासरे ठियोगक्षेत्रस्य परालायां प्रसंस्करण-संस्थानस्य उद्घाटने एतत् अवदत्। सुक्खुः परालायां प्रायः १०० कोटिरूप्यकाणां व्ययेन निर्मितस्य प्रसंस्करणसंस्थानस्य उद्घाटनं कृतवान्। परालायां प्रसंस्करणसंस्थानस्य निर्माणेन हिमाचलस्य सेब उत्पादकानां लाभः भविष्यति इति सः अवदत्। अस्मिन् एचपीएमसी इति सर्वकारीयः उपक्रमः स्वच्छसेबस्य रसम्, अवलेहं, स्कवैश, मद्यं, सेबस्य सिरका च निर्मास्यति। एतेषां एचपीएमसी-उत्पादानाम् आपूर्तिः देशे सर्वत्र भवति। अस्मिन् संयन्त्रे प्रतिवर्षं १८०० मेट्रिकटनं सेबसान्द्रस्य, ५० सहस्रसेटकस्य सेबस्य सिरका-इत्यस्य च उत्पादनं भविष्यति। परालातः प्रत्यागत्य मुख्यमन्त्री ठियोगक्षेत्रस्य आलू-भूमिं प्राप्तवान्। यत्र सः मण्डलस्य २६०० आपदा प्रभावितानां जनानां कृते २४ कोटिरूप्यकाणां आश्रयराशिं वितरितवान्। सः अवदत् यत् येषां गृहाणि आपदि पूर्णतया क्षतिग्रस्तानि अभवन्, तेषां कृते ४५०० कोटिरूप्यकाणां विशेषाश्रयसंकुलात् बहिः ०७ लक्षरूप्यकाणि स्वगृहनिर्माणार्थं दत्तानि, येषां गृहाणि आंशिकरूपेण क्षतिग्रस्तानि अभवन्, तेभ्योऽपि एकलक्षरूप्यकाणां साहाय्यम् अपि दत्तम् अस्ति।



वर्षायां येषां उद्यानानि, पशवः, क्षेत्राणि, कोष्ठानि, गोशालाः च क्षतिग्रस्ताः अभवन्, तेभ्यः अपि मुख्यमन्त्री आश्रयधनं प्रदत्तवान्। मुख्यमन्त्री ठियोग-चिकित्सालये रक्तकोषस्य उद्घाटनस्य घोषणां कृतवान्। चिकित्सकानां रिक्तपदानां पूरणार्थं ठियोग-चिकित्सालयसंरक्षणसमित्याः याचनां शीघ्रं पूरयितुम् आश्वासनं दत्तवान्। मुख्यमन्त्री ठियोगविधायकस्य कुलदीपराठौरस्य आग्रहेण अग्रिशामकभवनस्य निर्माणस्य अपि घोषणां कृतवान्। कार्यक्रमे शिमलामण्डलस्य सर्वे विधायकाः मुख्यमन्त्रिणा सुखविन्दरसिंहसुक्खुना सह मञ्चे उपस्थिताः आसन्।

## इतिहासविभागस्य विद्यार्थिभिः कृतं कांगड़ा दुर्गस्य भ्रमणम्



हिमसंस्कृतवार्ता:- डॉ. अमित शर्मा।

इतिहासविभागः सरदारपटेलविश्वविद्यालयः मंडी इत्यस्य द्विदिवसीयं शैक्षणिकभ्रमणं डॉ. राकेश कुमार शर्मा प्रभारी इतिहासविभागः, सहायकाचार्यः राजेश शर्मा नेतृत्वे जिला कांगड़ायाः विभिन्न- ऐतिहासिकस्थलानां भ्रमणं कृतम्। आचार्य अनुपमा सिंहः प्रतिकुलपतिः उक्तवती यत् शैक्षणिकभ्रमणादयः गतिविधिभिः विद्यार्थिनां व्यवहारिकज्ञानस्य प्राप्तिर्भवति। अतः विद्यार्थिभिः अस्मिन् भागं गृहीतव्यम्। शैक्षणिकभ्रमणविषये वदन् डॉ. राकेश कुमार शर्मा अवदत् यत् प्रथमदिने ऐतिहासिक बैजनाथ मंदिरस्य, चामुंडा माता मंदिरस्य, युद्ध स्मारकस्य, शहीद पार्क सहितस्य अनेकस्थलानां भ्रमणं कृतम्। सायंकाले छात्रैः दैनिक जागरण समाचारपत्रस्य कार्यालये समाचारपत्रस्य प्रकाशनविधयः अवगताः। सहायकाचार्यः डॉ. राकेश कुमार शर्मा उक्तवान् यत् द्वितीये दिवसे छात्राः कांगड़ा दुर्ग- माता ब्रजेश्वरी मंदिर- गोपालपुर- अट्रेटा- पालमपुर- शानन विद्युत् परियोजनायाश्च ऐतिहासिकताम् अजानन्। अस्मिन् शैक्षिकभ्रमणे रीना शर्मा, अर्जिका, अंकित, अमन, विशाल, जितेन, तनुजा, विद्या, प्रिया, मंजू, भारती रवीना, आंचल, खुशबू, जया, शिवानी कोमल च भागं स्वीकृतवत्यः।

## अन्ततः शास्त्री वरीयताधारेण नियुक्तिः पुनर्स्थापिता, बी.एड-एमए उत्तीर्णाः अपि पूर्व विज्ञापनानुसारं योग्याः भविष्यन्ति

हिमाचलसर्वकारेण अन्ततः शास्त्री वरीयताधारेण नियुक्ति आरभ्यत इति आदेशः जारीकृतः। मुख्यमन्त्री सुखविन्दरसिंहसुक्खु इत्यस्य हस्तक्षेपानन्तरं २०२३ तमस्य वर्षस्य नवम्बरमासस्य २१ दिनाङ्के एताः नियुक्तयः स्थगितानि आसन्। तदा शास्त्री डिप्लोमाधारकाः राज्यसर्वकारात् आग्रहं कृतवन्तः आसन् यत् अस्यां नियुक्तौ बी. एड. अथवा स्नातकोत्तर अभ्यर्थिनः न ग्रहीतव्याः। सम्पूर्णं विषयं विचार्य अधुना पुनः नियुक्तिं स्थापयितुं निर्णयः कृतः। अस्मिन् विषये शिक्षासचिवः राकेशकांवरः मंगलवासरे प्राथमिकशिक्षाविभागस्य निदेशकं प्रति पत्रं निर्गतवान्। उक्तं यत् वरीयताधारेण नियुक्तिप्रक्रिया या स्थगिता आसीत्, तस्याः आरम्भः करणीयः, यदा तु न्यायालये प्रचलति प्रकरणानाम् अवलोकनेन अन्तिमपरिणामः घोषितः भविष्यति। शिक्षासचिवः अपि स्पष्टीकृतवान् यत् नियुक्तिकरणात् पूर्वं उच्चन्यायालयात् अनुमतिः गृहीता भविष्यति। इयं नियुक्तिः पूर्वविज्ञापनस्य अनुसारं भविष्यति, एनसीटीई इत्यस्य वर्तमाननियमानुसारं भविष्यति। तात्पर्यम् अस्ति यत् शास्त्री इत्येतदतिरिक्तं संस्कृतभाषायां बी.एड तथा स्नातकोत्तरपदवीं च अभ्यर्थिनः अपि अस्य योग्याः

भविष्यन्ति।



राज्यसर्वकारेण २०२३ तमस्य वर्षस्य सितम्बर-मासस्य १९ दिनाङ्के शास्त्री-कृते ४९४ पदं पूरयितुं अनुमतिः दत्ता आसीत्, अधुना एतेषु अर्धेषु पदेषु बैचवाइजमाध्यमेन पूर्यन्ते प्रथमवारं संशोधितनियुक्तिनियमानुसारं एषा नियुक्तिः क्रियते। शिक्षकनियुक्तिविषये सर्वोच्चन्यायालयस्य निर्देशानुसारं केवलं एनसीटीई-मान्यतानाम् अनुसरणं करणीयम्, एनसीटीई-बहिः कस्मिन् अपि संवर्गे नियुक्तिः न कर्तव्या इति राज्यसर्वकारेण एतत् वृत्तिः कृता।

निर्णयः कृतः। इदं पटलं जनवरीमासे सज्जं भविष्यति, स्वसहायतासमूहेन निर्मिताः उत्पादाः अपि अस्य पटलमार्गेण विक्रीयन्ते। नागेशकुमारगुलेरिया इत्यनेन उक्तं यत् जाइका इत्यस्य जडीबुटीकोशिकायां द्वौ प्रतिरूपो सज्जीकृतौ, येषु कार्यं शीघ्रमेव आरभ्यते। बुरान्श, वाइल्ड मैरीगोल्ड, सतुवा इत्येतेषां विषये कार्यं भविष्यति। एतेन स्वसहायतासमूहाः उत्पादानाम् उत्पादनेन जीवनयापनं कर्तुं शक्नुवन्ति। सः अवदत् यत् सत्रे राज्यस्य सर्वेषु वनविभागस्तरयोः विक्रयस्थानानि उद्घाटयितुं अपि निर्णयः कृतः। नागेशकुमार गुलेरिया इत्यनेन उक्तं यत् अधुना जाइका

वनपरियोजना अपि मेलायाः आयोजनं करिष्यति। यस्मिन् स्वसहायतासमूहेन निर्मिताः सर्वविधाः उत्पादाः प्रदर्शनेन सह विक्रीयन्ते। मुख्यपरियोजनानिदेशकः नागेशकुमारगुलेरिया अवदत् यत् मुख्यमन्त्री वनविस्तारयोजनायां जाइका वनपरियोजना पूर्णतया सहकार्यं करिष्यति। इदं कार्यं पीएफएममोड अर्थात् ग्रामवनविकाससमितीनां सहकारेण सहभागी वनप्रबन्धनस्य माध्यमेन भविष्यति।



## विलुप्त-भोजपत्रस्य पुनरुत्थानं करिष्यति जाइका, योजना सज्जा



हिमसंस्कृतवार्ता:- कार्यालयीयः प्रतिनिधिः।

हिमाचलप्रदेशे विलुप्तस्य भोजपत्रस्य पुनरुत्थानाय जाइका वानिकी परियोजना कार्यं करिष्यति। हिमालयन वनसंशोधनसंस्थायाः सहकारेण आगामिवर्षात् अर्थात् २०२४ तः भोजपत्रस्य कार्यम् आरभ्यते। अस्य कृते जाइका- वानिकी-परियोजनाया (JICA Forestry Project) सम्पूर्णा योजना निर्मिता। एषः निर्णयः कार्यकारिणीसमित्याः अर्थात् जाइका वनपरियोजनायाः ईसी इत्यस्य १८ तमे सत्रे मंगलवासरे गृहीतः। सभायाः अध्यक्षता जाइकापरियोजनायाः मुख्य-परियोजनानिदेशकः नागेशकुमारः गुलेरिया अकरोत्। सः अवदत् यत् ईसी-समागमे ई-वाणिज्य-पटलम् आरभ्यत इति

## अधिकाः आयसर्जन- गतिविधयः वर्धयिष्यन्त

मुख्यपरियोजनानिदेशकः नागेशकुमारगुलेरियाः अवदत् यत् ईसी-समागमे स्वसहायतासमूहानां आयसृजनक्रियाणां अधिकं सुदृढीकरणस्य निर्णयः कृतः। सः अवदत् यत् जाइका वन परियोजनायाः स्वस्य ब्राण्ड हिमट्रैडिशन इत्यस्य अन्तर्गतं सर्वेषु आउटलेट-स्थानेषु जैविक-उत्पादाः, हिमाचली-टोपी, शाल अचारः, अन्ये च बहवः उत्पादाः विक्रीयन्ते।

## पर्यटनगर्था मनाल्यां मॉलरोडे महिलानाटी नृत्येन सह पर्यटकाः अपि नृत्यं कृतवन्तः



**हिमसंस्कृतवार्ता:- कार्यालयीयः प्रतिनिधिः।**

राष्ट्रियस्तरस्य शिशिरकार्निवालस्य द्वयोः दिवसयोः मध्ये आयोजितस्य महानाटीनृत्यस्य सज्जता तीव्रताम् अवाप्तवती अस्ति। मंगलवासरे मनालीनगरस्य मॉलमार्गे एकत्र नाटी-प्रदर्शनं कृत्वा प्रायः ४०० महिलाः उल्लासं कृतवत्यः। पर्यटकाः अपि महानाटीनृत्ये महिलाभिः सह नृत्यं कर्तुम् आत्मानं न वारयितुं शक्तवन्तः। पर्यटकाः स्वस्य चलदूरवाण्यां महानाटीं गृहीत्वा स्वभावचित्राणि (सेल्फी) गृहीतवन्तः।

३१ दिसम्बर दिनाङ्के राइट्बैङ्क महिलामण्डलस्य सदस्याः पूर्वाभ्यासं करिष्यन्ति। जनवरी २ तः ६ पर्यन्तं राष्ट्रियस्तरस्य शिशिरकार्निवालस्य आयोजनं क्रियते। सांस्कृतिकचित्रं, विन्टर क्वीन स्पर्धा च आकर्षणस्य केन्द्रं भविष्यति। महानाटी इत्यस्य आयोजनं मॉल रोड इत्यत्र जनवरी ३, ५ दिनाङ्केषु भविष्यति।

जनवरी ३ दिनाङ्के वामतटस्य महिलाः, जनवरी ५ दिनाङ्के दक्षिणतटस्य महिलाः महानाटीं करिष्यन्ति। महानाट्यां २५० महिलासमूहानां प्रायः ३००० सदस्याः भागं गृह्णन्ति। यदा मॉल रोड इत्यत्र पारम्परिकवस्त्रधारिणः महिलाः नृत्यन्ति स्म तदा पर्यटकाः अपि रोमाञ्जिताः आसन्। पदे पदे महिलाः कुल्लवीगीतेषु प्रबलतया नृत्यं कुर्वन्ति स्म। उपमण्डलाधिकारी शीतकालीन कार्निवालसमितेः उपाध्यक्षश्च रमणकुमारशर्मा उक्तवान् यत् कार्निवालस्य समये महानाटी इत्यस्य आयोजनं द्वौ दिवसौ भव्यरूपेण भविष्यति। वामतटस्य महिलानां अन्तिमः पूर्वाभ्यासः मंगलवासरे अभवत्। दक्षिणतट महिलानां पूर्वाभ्यासः ३१ दिसम्बर दिनाङ्के भविष्यति। सः अवदत् यत् १८ महिलासमूहानां प्रायः ४०० महिलाः पूर्वाभ्यासे भागं गृहीतवन्तः।

## राष्ट्रपतिः द्रौपदी मुर्मू त्रयः नवीनाः आपराधिकविधेयकाः २०२३ इति अनुमोदितवती

**हिमसंस्कृतवार्ता:- डॉ नरेन्द्रराणा सिरमौरः।**

राष्ट्रपतिद्रौपदी मुर्मू भारतीयन्यायिकसंहिता, भारतीयनागरिकरक्षासंहिता, भारतीयसाक्ष्यविधेयक २०२३ इति त्रयः नवीनाः आपराधिकविधेयकाः अनुमोदितवती। अवधेयं वर्तते यत् संसदः गतसप्ताहे आपराधिकन्यायसम्बद्धानि एतानि त्रीणि नवीनविधेयकानि पारितवती आसीत्। नवीन-अधिनियमेषु प्रथमसूचनाप्रतिवेदनात् आरभ्य न्यायालयस्य निर्णयपर्यन्तं सम्पूर्णप्रक्रियायाः डिजिटलीकरणस्य विषये अस्ति। नूतनेषु नियमेषु उन्मत्तजनसमूहेन हत्यायाः सन्दर्भे मृत्युदण्डस्य व्यवस्था अस्ति। स्त्रीणां बालकानां च सुरक्षायाः कृते बहवः प्रावधानाः कृताः।



भारतीयन्यायसंहितायां १८ वर्षाणाम् अधः महिलायाः बलात्कारस्य अपराधस्य आजीवनकारावासस्य मृत्युदण्डस्य च व्यवस्था अस्ति। सामूहिकबलात्कारस्य प्रकरणेषु २० वर्षाणां कारावासस्य अथवा आजीवनकारावासस्य च प्रावधानमस्ति। नूतन-आपराधिकन्यायव्यवस्थायाः अन्तर्गतं प्रथमवारं आतङ्कवादस्य परिभाषा कृता।

## रवीनायाः पुत्री राशा नूतनवर्षे चलचित्रेषु प्रवेशं करिष्यति



**हिमसंस्कृतवार्ता:- जगदीश डाभी, मुम्बई।**

प्राप्तवार्तानुसारं नूतनवर्षस्य आरम्भाय कतिचन दिवसाः एव अवशिष्टाः सन्ति। अस्मिन् वर्षे बॉलीवुड- क्रीडायाः केचन स्टार-बालकाः पदार्पणं कृतवन्तः। बॉलीवुडानायकस्य शाहरुखखानस्य पुत्री सुहाना इत्यस्मात् आरभ्य बॉलीवुड- मेगास्टार- अमिताभबच्चनस्य पौत्रः अगस्त नन्दा अपि अस्मिन् वर्षे पदार्पणं कृतवान्। अधुना नूतनवर्षस्य आरम्भः भवितुं प्रवृत्तः अस्ति। प्राप्तसमाचारानुसारं बॉलीवुड अभिनेत्री रवीना टण्डन इत्यस्याः पुत्री राशा थडानी नूतनवर्षे पदार्पणं कर्तुं गच्छति। समाचारानुसारं राशा अजयदेवगनस्य भ्राता अमनदेवगनेन सह बॉलीवुड- चलचित्रे दर्शनं दास्यति तर्हि रामचरणेन सह दक्षिण-चलचित्रे अपि दर्शनं दास्यति। प्रज्ञाकपूरः रॉनी स्कूवाला च संयुक्तरूपेण अमनदेवगनस्य राशायाः च चलचित्रस्य निर्माणं कुर्वतः सन्ति। एतत् चलचित्रं फरवरीमासे प्रदर्शितं भवितुम् अर्हति। भवद्भ्यः वदामः यत् राशा थडानी इत्याः अतिरिक्तं बॉलीवुडस्य मिस्टर परफेक्शनिस्ट आमिर खानस्य पुत्रः जुनैद खानः अपि नूतनवर्षे बॉलीवुड-क्रीडायाः पदार्पणं कर्तुं गच्छति।

## श्रीरामानुजसंस्कृत महाविद्यालय पंजगाई जिला बिलासपुरे आयोजितः गीताजयंती समारोहः

**हिमसंस्कृतवार्ता:- व्यासपुरम्। (आचार्य श्यामलाल शर्मा)**

भाषा कला एवं संस्कृति विभागबिलासपुरस्य सौजन्येन 26/12/2023 तमे दिनांके श्रीरामानुजसंस्कृत महाविद्यालय पंजगाई जिला बिलासपुरे गीताजयंती समारोह आयोजितमासीत्। आयोजनस्य अध्यक्षता पूर्वं संस्कृतविभागाध्यक्षः श्रीगुरुनानकदेव विश्वविद्यालयः डॉ लेखरामशर्मणा विहितम्। अवसरे अस्मिन् राजकीय महाविद्यालय घुमारवीं इत्यस्य पूर्व प्राचार्येण डॉ लेखराजेन शोधपत्रवाचनं कृतम्। श्री रामानुजन- संस्कृतमहाविद्यालय पंजगाई जिला बिलासपुरस्य संस्थापकेन स्वामी श्रीराममोहनदासेनापि विस्तारेण श्रीमद्भगवद्गीतायाः महत्त्वं प्रतिपादितम्। विद्यालयस्य प्राचार्येण आचार्य श्यामलाल शर्ममहोदयेनापि श्रीमद्भगवत गीतायाः प्राचीनता विषये उद्बोधितम्। श्री सरस्वतीसंस्कृतमहाविद्यालय डंगार, श्री रामानुजसंस्कृतमहाविद्यालयः पंजगाई छात्र छात्राणां भाषण-श्लोकोच्चारणप्रतियोगिता च आयोजितमासीत्। तत्र श्लोकोच्चारणे डंगार विद्यालयस्य प्रथमस्थानम्, संस्कृतभाषणे पंजगाई विद्यालयेन प्रथमस्थानम् प्राप्तम्। अवसरेऽस्मिन् जिला भाषा अधिकारी रेवती सैणी अपि उपस्थिता आसीत्।



## मुख्यवक्त्रारूपेण डॉ. वीरेंद्रवर्यः कर्मयोगे, सन्यासविषये च गीताज्ञानयज्ञसमारोहं सम्बोधितवान्

संस्कृतभारतीपंजाबप्रांतस्य संयुक्ततत्त्वाधाने शिवमंदिर- अर्बन- स्टेट- फेस-1 इत्यस्मिन् स्थले 24 दिसम्बरतः 31 दिसम्बरपर्यन्तं गीताज्ञानयज्ञसमारोहः सञ्जायते

**हिमसंस्कृतवार्ता:- कुलदीपमैन्दोला, पंजाब।**

संस्कृतप्रचाराय प्रसाराय च अहर्निशं संस्कृतसम्भाषणेन जनजागरणं कारयन्ती संस्कृतभारती अधुना स्थाने स्थाने सम्भाषणाय शिविरं सञ्चालनं च विभिन्नशास्त्राध्ययनं व्याख्यानं च समायोजयति। क्रमेऽस्मिन् संस्कृतभारती पंजाबप्रांतस्य संयुक्ततत्त्वाधाने शिवमंदिर- अर्बन- स्टेट- फेस- 1 इत्यस्मिन् स्थले 24 दिसम्बरतः 31 दिसम्बरपर्यन्तं ज्यायमाने गीताज्ञानयज्ञसमारोहस्य तृतीयदिवसे डॉ. ओमानमहोदयेन (प्रमुखपटियालातः) पंचमं एवं षष्ठमध्यायस्य : आसन्। वाचनं कारितम्। मुख्यवक्त्रारूपेण आगतः डॉ. वीरेंद्रवर्यः संस्कृतविभागाध्यक्षः पंजाबीविश्वविद्यालयपटियालातः कर्मयोगे एवं कर्मसन्यासविषये सम्बोधितवान्। मंचसंचालनं डॉ. रविदत्तः हिंदीविभागपंजाबीविश्वविद्यालयस्य सहायकाचार्यः कृतवान्। अस्मिन् अवसरे संस्कृतभारत्याः पंजाबप्रांतस्य सहमंत्री अजयकुमारः आर्यः, मंदिरसमितिप्रमुखः दीपचंद्रगुप्तः, मक्खनलालसिंगला, मक्खनजैनः, छज्जूरामः मित्तलः एते विशेषरूपेण उपस्थिता

## श्रीरामायणकथा, लङ्काकाण्डम्! (त्रिपञ्चाशत्तमः सर्गः) ब्रह्मास्त्रेण रावणवधः

युध्यमानौ तौ रामरावणौ तदा सर्वभूतानि विस्मितेन पश्यन्ति स्म। तौ उभावपि परस्परम् अभिक्रुद्धौ तयोः तौ रथोत्तमौ अर्दयन्तौ आस्ताम्। ततः श्रीरामः चतुर्भिः शितैः शरैः रावणस्य चतुरः दीप्तान् अश्वान् अविध्यत्। अश्वानाम् अपसर्पणे क्रोधवशम् आपन्नः दशाननः तदा राघवाय निशितान् शरान् अमुञ्चत्। बलवता दशग्रीवेण अतिविद्धः भूत्वापि श्रीरामः विकारं न अगच्छत् न च व्यथितः अभवत्। तद् दृष्ट्वा संक्रुद्धः दशग्रीवः पुनः सारथिम् उद्दिश्य वज्रतुल्यान् बाणान् अक्षिपत्। सारथेः मातलेः शरीरे महावेगाः शराः पातिताः अभवन् चेदपि ते शराः तस्य शरीरे मनागपि विकारम् उत्पादयितुं न अशक्नुवन्। रावणेन आहतं मातलिं दृष्ट्वा कुपितः राघवः तदा शरजालेन रिपुं विमुखम् अकरोत्।



हिमसंस्कृतवार्ता, प्रदीपः  
pradipnath997@gmail.com

ततः क्रुद्धः रावणोऽपि गदामुषलवर्षेण रामम् प्राहरत्। ततः पुनः तुमुलं रोमहर्षणं युद्धं प्रवृत्तम् अभवत्। तस्मिन् युद्धे गदानां मुषलानां परिधानां शराणाञ्च शब्दैः सप्तसागराः क्षुभिताः अभवन्। तस्मात् पातालवासिनः दानवाः सहस्रशः पत्रगाः च अत्यन्तं व्यथिताः अभवन्। तस्य युद्धस्य शब्दैः सशैलवनकानना मेदिनी अपि कम्पते स्म। तदा देवाः गन्धर्वाः सिद्धाः परमर्षयः किन्नराः च सर्वे अत्यन्तं चिन्तिताः अभवन्। रामरावणयोः सुघोरं रोमहर्षणं युद्धं दृष्ट्वा देवाः महर्षयः च गोब्राह्मणेभ्यः स्वस्ति, समस्ताः लोकाः शाश्वताः तिष्ठन्तु, रामस्य विजयः भवतु, रावणस्य क्षयः भवतु इत्येवं घोषन्ति स्म। ततः रघुवंशस्य कीर्तिवर्धनः श्रीरामः धनुषा विषोपमं शरं सन्धाय रावणस्य ज्वलितकुण्डलं शिरः अच्छिनत्। भूमौ पतितं रावणस्य तत् शिरः त्रिभिः लोकैः दृष्टम्। किन्तु तस्यैव सदृशं रावणस्य अन्यत् शिरः उत्थितम् अभवत्। तद् दृष्ट्वा क्षिप्रहस्तः श्रीरामः पुनः तस्य द्वितीयं शिरः बाणैः अच्छिनत्। रावणस्य तद् द्वितीयं शिरः छिन्नमात्रं पुनरपि दृश्यते स्म।

एवमेव श्रीरामस्य शरैः रावणस्य तुल्यवर्षसां शिरसां शतं छिन्नम् अभवत् चेदपि तस्य अन्तः न दृश्यते स्म। ततः कौशल्यानन्दनः श्रीरामः अत्यन्तं चिन्तितः अभवत्। यैः शरैः मारीचः हतः अभवत्, यैः शरैः च सदूषणः खरः निहतः अभवत्, यैः च शालगिरयः भग्राः अभवन्, यैः शरैः च बालिः हतः अभवत्, ते सर्वे शराः मया अस्मिन् युद्धे प्रयुक्ताः किन्तु किन्तु तत् कारणं यत् ते सर्वे शराः रावणे मन्दतेजसः अभवन्! एवं विचिन्त्य राघवः ततः रावणस्य उरसि बाणवर्षाणि अवर्षत्। ततः क्रुद्धः रावणोऽपि गदामुषलवर्षैः रामं प्रत्यवर्षत्। एवमेव पुनः कदाचिद् आकाशे कदाचिद् भूमौ कदाचिच्च पर्वतशृङ्गेषु तयोः रामरावणयोः तुमुलं रोमहर्षणं महद् युद्धं प्रवृत्तम् अभवत्। तद् महद् युद्धं पश्यतां देवदानवयक्षाणां पिशाचोरगरक्षसां सप्तरात्रम् अवर्तत्। तत्र नैव रात्रिं न दिवसं न च मुहूर्तं न वा क्षणमपि तयोः रामरावणयोः युद्धं विरामम् उपगच्छति स्म। एवं रामरावणयोः महति युद्धे राघवस्य विजयम् अनवेक्ष्य पुरन्दरसारथिः मातलिः रणरतरामं स्मारयन् आशु वाक्यम् अब्रवीत् हे वीर! किं भवान् अजानन् इव एनम् अनुवर्तते! तस्य वधाय भवान् ब्रह्मास्त्रं विसृजतु। हे प्रभो! सुरैः तस्य यः विनाशकालः कथितः स अद्य वर्तते। देवसारथेः मातलेः वाक्येन संस्मारितः श्रीरामः तदा निश्चसन्तम् इव उरगं दीप्तं शरम् अगृह्णात्। -प्रदीपः!

## बन्धोऽयं प्रियताबन्धो रे, जन्मनो ज्ञातो रे

Sanskrit Version lyrics of Hindi film song-

ये बन्धन तो प्यार का बन्धन है"

द्योः क्वास्ते सूर्यो भो दूरे  
क्व हि चन्द्रः किरणाद् दूरे  
क्व हि गन्धः कुसुमाद् दूरे  
क्व हि वाटिका मधुतो भो दूरे  
एः बन्धोऽयं प्रियताबन्धो रे, जन्मनो ज्ञातो रे  
एः बन्धोऽयं प्रियताबन्धो रे, जन्मनो ज्ञातो रे- (००)  
(सम्पूर्णपदावृत्तिरस्तु पुनरेकवारम्)  
त्वं ही जीवं मे हि, दृष्ट्वा त्वाम् आजीवम्  
त्वं ही जीवं मे हि, दृष्ट्वा त्वाम् आजीवम्  
यथाशुभं भूयान् जगतः विषं पिबानि  
ते हि पावनचरणे वै, आकाशं नन्तारो हे  
यदि मार्गे स्यात् काठिन्यं, नू स्वं हि समर्पयामः  
एः बन्धोऽयं प्रियताबन्धो रे, जन्मनो ज्ञातो रे  
एः बन्धोऽयं प्रियताबन्धो रे, जन्मनो ज्ञातो रे- (०१)  
ममतासदने त्वं हि, प्रियतमसंहतिरूपा  
ममतासदने त्वं हि, प्रियतमसंहतिरूपा  
भगवानपि दृश्यते शं हि, वपुषि रुचिरे त्वात्के  
यद् यद्वा जगदायाता, ते हि सौख्यं नु प्राप्ताः  
जन्मनो भित्तिप्रकारे, नो प्रेम्णाः शं नु लिखामः  
एः बन्धोऽयं प्रियताबन्धो रे, जन्मनो ज्ञातो रे  
एः बन्धोऽयं प्रियताबन्धो रे, जन्मनो ज्ञातो रे- (०२)



रचयिता-

डॉ. रुरुकुमारमहापात्रः

(अध्यापकः)

राष्ट्रीयसंस्कृत-

विश्वविद्यालयः, तिरुपति:

## नमो व्यासाय विष्णुरूपाय



सनातनधर्मस्य मुख्यहोता पराशरपुत्रः, भगवत्स्वरूपः, महाभारतस्य, अष्टादशपुराणानां, ब्रह्मसूत्रस्य, एवं नानासङ्ग्रहानां रचयिता महर्षिर्वेदव्यासः लोके प्रकीर्त्यते। महर्षिणा मूलवेदः चतुर्षु भागेष्वपि विभाजितः आसीत्। तस्मै विष्णुरूपाय व्यासाय नमो नमः। महर्षि-वशिष्ठस्य शतं पुत्राः, तेषु ज्येष्ठः शक्ति-नामधेयः। शक्तिः कस्मादपि कारणात् राजानं कल्माषपादम् अभिशप्तवान् यत् भवान् राक्षसः भवतु इति। स हि कल्माषपादः तेषां महाकालः सञ्जातः, शक्तिना सहः वशिष्ठमुनेः शतं पुत्रान् सः भक्षितवान्। पुत्रवियोगम् असहमानः शोकसंतप्तः वशिष्ठमुनिः सरस्वतीनदीं पतित्वा आत्महत्यार्थं सन्नद्धः जातः चेदपि सरस्वतीदेवी साक्षात् प्रकटीभूय तं रक्षितवती। वंशनाशदुःखात् स मर्तुम् इच्छति स्म, परन्तु शक्तिपत्नी अदृश्यस्ती गर्भवती अस्तीति ज्ञात्वा शोकम् अत्यजत्। यथासमयम् अदृश्यस्ती एकं पुत्रसन्तानं प्रसूतवती। तस्यनाम पराशरः इति जातम्। कालक्रमेण अयं मन्त्रद्रष्टा जातः। म्रियमाणाय वशिष्ठाय सः पुनर्जीवनं दत्तवान् इत्यतः तस्य नाम 'पराशरः' इति। वशिष्ठमुनिः सत्यत्वं तस्य पालनपोषणं कृतवान्। एकदा पराशरः मातुः पुरस्तात् हि पितामहं वशिष्ठं 'पितः!' इति सम्बोधितवान्। तदा तस्य जननी तं ज्ञापितवती यत् अयं भवतः पितामहः हि, न वा पिता इति। अनन्तरं सः मातृमुखात् ज्ञातवान् यत् तत्पितरं एकः राक्षसः भक्षितवान् इति। तज्ज्ञात्वा सः क्रोधेन उत्तुङ्गतां गतः। वशिष्ठः तं समाश्वास्य तस्मै धैर्यं प्रदत्तवान्। तथापि सः तस्य राक्षसस्य नाशार्थं राक्षसयज्ञं सम्पादितवान्, तस्य यज्ञस्य पुरोहितः पुलस्त्यमुनिः आसीत्। एकदा पराशरः यमुनानदीम् उपस्थाय नदीं तर्तुम् ऐच्छत्, विशेषकार्यार्थम्। तदा एका धीवरपुत्री मत्स्यगन्धा नौकया ऋषिम् अपरतीरं प्रापयितुम् उत्सुका जाता। ऋषिः नौकाम् आरूढवान्। गमनसमये ऋषिः धीवरपुत्रीरूपे मुग्धः जातः, गान्धर्वप्रधानुसारं तां परिणीतवान् अपि। तपोबलेन ऋषिः नदीमध्ये हि एकं द्वीपं सृष्ट्वा तत्रैव मत्स्यगन्धया सह रमणं कृतवान्। सा ऋषिवरदानेन मत्स्यगन्धातः पद्मगन्धा जाता, सत्यवती इति नाम्ना सा प्रसिद्धा अभवत्। गच्छता कालेन सा एकं पुत्ररत्नं प्रसूतवती। तस्य शिशोः शरीरं श्यामवर्णीयम् आसीत्, अतः 'कृष्णः' इति तस्य नाम जातम्। द्वीपे जन्म इत्यतः तस्य अपरनाम 'द्वैपायनः' इति नाम्ना ख्यातः अभवत् सः। तेन वेदस्य विभाजनं कृतम्, अतः अन्यत् नाम 'वेदव्यासः' इति। शास्त्रानुसारं सः भगवतः नारायणस्य अंशावतारः वर्तते। भारतीयम् ऐतिह्यम्, परम्परागता साहित्य-संस्कृतिः इत्यादिषु वेदव्यासस्य अतुलनीयम् अवदानं वर्तते। पूर्वं वेदः एकः हि आसीत्, कलिकालस्य उपक्रमम् अभिजाय तेन वेदः चतुर्षु भागेषु विभाजितः। ते ऋक्, यजुः, सामः, अथर्वः चेति। इतिहासः एवं पुराणसमूहः पञ्चमवेदत्वेन स्वीक्रियते। महाभारत-नामकं महाकाव्यमपि तस्यैव कृतिर्वर्तते। एवमेव श्रीमद्भागवतं वेदव्यासस्य अमरकृतित्वेन लोके राजमानम् अस्ति। तस्य अपरनाम 'वादरायणः' इति। तेन वेदान्तग्रन्थः विरचितः। प्रस्थानत्रयम् इत्युक्ते उपनिषत्, भगवद्गीता, वेदान्तसूत्रं चेति, यस्य स्रष्टा भगवान् वेदव्यासः आख्यायते। व्यासोच्छिष्टं जगत्सर्वम् इति।

असमप्रदेशीयः विज्ञानशिक्षकः, नारदोपाध्यायः

-नारदः।

## निषेधात्मक आचारः



(आयुर्वेदाचार्यस्य महर्षिचरकस्य उपदेशम्)

नानृतं ब्रूयात्, नान्यस्त्रियमभिलषेत्, नान्यश्रियम्, न वैरं रोचयेत्, न कुर्यात् पापम्, नान्यदोषान् ब्रूयात्, नान्यरहस्यमागमयेत्, नाऽधार्मिकः स्यात्, न नरेन्द्रविद्विष्टेन सहासीत्, नोन्मत्तैर्न पतितैर्न भ्रूणहन्तृभिर्न क्षुद्रैर्न दुष्टैः, न पापवृत्तान् स्त्री, मित्र, भृत्यान् भजेत्। नोन्मत्तैर्विरोध्येत्। नावरानुपासीत्। न जिह्वं रोचयेत्, नानार्यमाश्रयेत्, न साहसाति स्वप्न-प्रजागर-स्नान-पानाशना-न्यासेवेत्। न सन्तो न गुरुन् परिवदेत्, नाति समयं भिन्धात्, न बाल, वृद्ध, लुब्ध, मूर्ख, क्लिष्ट, क्लीबैः सह सख्यं कुर्यात्, न मद्य, द्यूत, वेश्याप्रसंगरुचिः स्यात्, न गुह्यं विवृणयात्, नाहंमानी स्यात्, न चाति ब्रूयात्, नाधीरो नाऽसुस्थित सत्त्वः स्यात्, नैकः सुखी, न सर्वं विश्रम्भी, न सर्वाभिषङ्गी, न कार्यकाल-मतिपातयेत्, नापरीक्षितमती निर्विशेत्, न बुद्धीन्द्रियाणामति भारमादध्यात्, न चातिदीर्घसूत्री स्यात्, न सिद्धौ, उत्सेकं गच्छेत्, नाऽसिद्धौ दैन्यम्, प्रकृतिमभीक्षणमास्मेरत्, न वीर्यं जह्यात् नापवादमनुस्मरेत् ॥

—(चरक सूत्र-स्थान अ० ८) ..... सुधा साठ्ठे मुंबई।